

ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ 2020 - Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ - 16 ΙΟΥΝΙΟΥ 2021

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ: ΒΕΒΑ ΚΑΛΛΙΟΠΗ, ΣΙΧΛΙΜΙΡΗ ΣΤΑΣΙΝΗ, ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΒΑΣΙΛΙΚΗ, ΘΕΟΧΑΡΗ ΘΕΟΛΟΣΙΑ, ΚΟΛΙΑΛΗΣ ΘΑΝΟΣ, ΜΑΤΖΟΡΑΚΗ ΣΠΑΡΤΗ, ΜΗΛΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ, ΠΑΤΣΟΥΡΑ ΣΟΦΙΑ, ΠΕΤΡΟΥΤΣΟΥ ΒΙΟΛΕΤΤΑ, ΧΑΪΝΤΟΥΤΗΣ ΗΛΙΑΣ

A1.a.

1. **Σωστό:** πολιτικήν γάρ τέχνην οὔπω εἶχον, ἧς μέρος πολεμική
2. **Σωστό:** Ζεὺς οὖν δείσας περὶ τῷ γένει ἡμῶν μή ἀπόλοιτο πᾶν
3. **Λάθος:** εἷς ἔχων ἰατρικὴν πολλοῖς ἰκανός ἰδιώταις, καὶ οἱ ἄλλοι δημιουργοί

A1. β. 1. αὐτῶν: αναφέρεται στη λέξη θηρῶν

2. **οὔτω:** αναφέρεται στη φράση ὡς αἱ τέχναι νενέμηνται

B.1.

Η φράση «Ζεὺς οὖν δείσας... αἰδῶ τε καὶ Δίκην»: αποτελεί την κορύφωση του μύθου του Πρωταγόρα. Ο Δίας, ὑψίστος ρυθμιστής των ανθρώπινων πραγμάτων και καταστάσεων, σύμβολο της νομοτέλειας που διέπει τη φύση, φοβούμενος μήπως αυτοκαταστραφεί το ανθρώπινο γένος, δείχνει ἔμπρακτα το ενδιαφέρον του για τον άνθρωπο στέλνοντας τον Ερμή να δώσει στους ανθρώπους την Αἰδῶ = ηθική συνείδηση και τη Δίκη = συναίσθημα δικαιοσύνης, στοιχεία που αποτελούν τη βάση της πολιτικής οργάνωσης, με σκοπό να επικρατήσει η τάξη και η αρμονία στις πόλεις ὥστε να αποφευχθεί η αλληλοεξόντωση των ανθρώπων.

Τα παραπάνω στοιχεία δε δόθηκαν, βέβαια, ως ἔμφυτα χαρακτηριστικά στον άνθρωπο, αλλά ως ἔννοιες (δυνάμει), ως πρότυπα δηλαδή που ἔπρεπε να κατακτήσουν οι άνθρωποι με τη λογική τους και τον προσωπικό τους αγώνα (ἐνεργεία).

Αναγκαῖο κρίνεται ἐδῶ να δοθεῖ και η ερμηνεία των παραπάνω ὀρων. Με τη λέξη **αἰδῶς** ο σοφιστής ἐννοεῖ την ντροπή για κάθε πράξη που προσκρούει στον καθιερωμένο ηθικό κώδικα, τη συναίσθηση της τιμῆς και της φιλοτιμίας, το σεβασμό, ὅτι προξενεῖ σεβασμό. Το αἶσθημα σεβασμοῦ ἐνός μέλους της κοινότητας ἐναντι των υπολοίπων, ὅλες οι ηθικές ἀναστολές και φόβοι που προφυλάσσουν τον ἄνθρωπο ἀπὸ ἀντικοινωνική συμπεριφορά (με ἄλλα λόγια: ο αυτοσεβασμός, η ντροπή που νιώθει ο ἄνθρωπος ὅταν ἔχει προβεί σε τέτοια συμπεριφορά). Σε ἕνα λεξικό με τον τίτλο Ὀροί, το οποίο ἀνάγεται στην Πλατωνική Ακαδημία, η αἰδῶς ορίζεται ὡς «εκούσια

υποχώρηση από απερίσκεπτη συμπεριφορά, σύμφωνα με το δίκαιο και αυτό που φαίνεται καλύτερο. Εκούσια κατανόηση του καλύτερου. Προσοχή για αποφυγή της δικαιολογημένης επίκρισης» (412c). Το δίπολο των αρετών αιδώς και δίκη ισοδυναμεί με το σωφροσύνη και δικαιοσύνη που χρησιμοποιεί ο Πρωταγόρας στο επιμύθιο του λόγου του.

Επιπλέον, στο συγκεκριμένο απόσπασμα η λέξη δίκη δεν χρησιμοποιείται με τη σημασία της δικαστικής διαδικασίας. Βρίσκεται κοντά στην αρχική της σημασία. Δίκη: το ορθό, το δίκαιο. Κατά προέκταση, η δίκη δηλώνει εδώ την έμφυτη αντίληψη για το σωστό, το κοινό περί δικαίου αίσθημα.

Η δικαιοσύνη (όπως και η αιδώς) χαρακτηρίζονται ως τάξη των πόλεων και συνεκτικοί δεσμοί φιλίας («πόλεων κόσμοι τε και δεσμοί φιλίας συναγωγοί») γιατί είναι η δύναμη που συγκρατεί την τάξη στην πολιτική κοινωνία. Με την αιδώ και τη Δίκη εξασφαλίζεται η αρμονική συμβίωση, η ισορροπία και η ευταξία. Συγκεκριμένα, η αιδώς οδηγεί σε ό,τι ονομάζεται «κόσμοι πόλεων» και διασφαλίζει την αρμονία της κοινωνίας, ενώ η Δίκη οδηγεί σ' αυτό που ονομάζουμε «πόλεων δεσμοί» και διασφαλίζει τη συνοχή της πολιτικής κοινωνίας (δεσμοί φιλίας).

Αξίζει να σημειωθεί και η χρήση του όρου «φιλία: Πρόκειται για μία μόνο από τις δύο δυνάμεις (Φιλία - Νείκος) που δημιουργούν την ποικιλία του σύμπαντος. Ο Εμπεδοκλής, αρνούμενος τη θεωρία Παρμενίδη για το αναλλοίωτο των πραγμάτων, διδάσκει πως η γη, το νερό, ο αέρας και η φωτιά, τα τέσσερα βασικά στοιχεία, διαρκώς αναμειγνύονται και διαχωρίζονται δημιουργώντας με τη συνεχή αλλαγή τους την ποικιλία του σύμπαντος. Η διαρκής αυτή ένωση και διάσπαση προκαλείται από την παρέμβαση των δύο αυτών μεγάλων αντίθετων δυνάμεων, της Φιλίας (αγάπης) και του Νείκους (εχθρότητας). [Η τελευταία παράγραφος είναι προαιρετική]

B.2. Οι γλωσσικές επιλογές με τις οποίες παρουσιάζεται η εντολή του Δία είναι:

- α) η επανάληψη της αντωνυμίας πάντας - πάντες που τονίζει την καθολικότητα,
- β) η χρήση των προστατικών μετεχόντων, θές που δηλώνουν την αναγκαιότητα,
- γ) η χρήση ευθύ λόγου που προσδίδει ζωντάνια και προωθεί την εξέλιξη του μύθου,
- δ) η παρομοίωση «ὡς νόσον» που τονίζει την αιτία της θανατικής ποινής, καθώς αυτός που δεν μπορεί να συμμετέχει στην αιδώ και τη δίκη παρομοιάζεται ως αρρώστια και άρα επικίνδυνος για το υγιές σώμα της πόλης,
- ε) η χρήση υποθετικής πρότασης «εἰ ὀλίγοι αὐτῶν μετέχοιεν»

Σημείωση: Αρκεί να αναφερθούν 4 από τις παραπάνω επιλογές.

B.3.

1. Λάθος
2. Λάθος
3. Σωστό
4. Σωστό
5. Λάθος

B.4. α.

- 1 - ε
- 2 - γ
- 3 - στ
- 4 - ζ
- 5 - η
- 6 - α

B.4. β.

Πολλοί πολιτικοί διαφθείρονται από την εξουσία.

Επικρίθηκε γιατί θεωρήθηκε δημιουργός αρνητικού κλίματος

B.5.

Στο λόγο του ο Καλλικλής αντιπαραθέτει τους θετούς νόμους της κοινωνίας με το δίκαιο της φύσης. Ειδικότερα, θεωρεί πως οι νόμοι του κράτους αποτελούν μία κοινωνική σύμβαση (καθορίζουν τους νόμους) από τους πολλούς και αδυνάτους (οι αδύνατοι άνθρωποι, δηλαδή οι πολλοί), με κριτήριο το συμφέρον και την αυτοπροστασία τους (με κριτήριο τους εαυτούς τους και το συμφέρον τους).

Για τον Καλλικλή αδικία είναι ότι οι πολλοί, μέσω των νόμων που έχουν θεσπίσει, επιβάλλουν μία εξισωτική αντίληψη στους λίγους και ισχυρούς (Φοβίζονται λοιπόν τους πιο δυνατούς και ικανούς ανθρώπους). Συγκεκριμένα, το να είναι κανείς ισχυρός και να έχει περισσότερα από τους άλλους, αποτελεί πλεονεξία και άρα αδικία (η πλεονεξία είναι κάτι άσχημο και άδικο). Ο Καλλικλής, όπως φαίνεται και στο τέλος

του αποσπάσματος, υπερασπίζεται το νόμο της φύσης που επιβάλλει ως δίκαιο να έχει περισσότερα ο δυνατότερος και ο καλύτερος (είναι δίκαιο όποιος είναι καλύτερος και δυνατότερος να έχει περισσότερα από τον χειρότερο και τον πιο αδύνατο).

Αντίθετη είναι η άποψη που εκφράζει ο Πρωταγόρας στο κείμενο αναφοράς. Για το σοφιστή οι άνθρωποι στην προσπάθειά τους να επιβιώσουν από τα θηρία επιχείρησαν να συγκροτήσουν πόλεις (- έζήτουν δη άθροίζεσθαι και σώζεσθαι κτίζοντες πόλεις). Η συμβατική όμως συμβίωση των ανθρώπων σε κοινωνίες, η αθροιστική συνύπαρξή τους χωρίς θεσμούς και κανόνες για την αντιμετώπιση του φόβου των θηρίων δεν μπορούσε να έχει διάρκεια, γιατί οι άνθρωποι δεν κατείχαν το κυριότερο: την πολιτική τέχνη, την τέχνη της πολιτικής οργάνωσης. Ζούσαν, λοιπόν, σε ημιάγρια κατάσταση και αλληλοσπαράζονταν χωρίς αντίληψη δικαίου και ηθικής (ήδίκουν αλλήλους), με αποτέλεσμα να βρεθούν στην ίδια κατάσταση (ώστε πάλιν σκεδαννύμενοι διεφθείροντο). Οι διαρκείς προσπάθειες του ανθρώπου για τη δημιουργία κοινωνιών δηλώνεται με τη χρήση του παρατατικού χρόνου (έζήτουν, ήδίκουν, διεφθείροντο).

Ο Πρωταγόρας, σε αντίθεση με τον Καλλικλή, πρεσβεύει πως η φυσική κατάσταση του ανθρώπου άφηνε ελάχιστα περιθώρια για την επιβίωσή του, αφού χωρίς αίσθηση ηθικής και δικαίου οι άνθρωποι κινδύνευαν όχι μόνο από τα ζώα αλλά και από τους συνανθρώπους τους. Ο νόμος για τον Πρωταγόρα δεν είναι κάτι δοσμένο από τη φύση, ωστόσο χωρίς τη «νόμω» πολιτική οργάνωση το ανθρώπινο γένος θα οδηγούνταν στην καταστροφή.

Γ.1.

Ο Άνυτος λοιπόν εξαιτίας της κακής εκπαίδευσης (/ ανατροφής) του γιου του και εξαιτίας της απεισκευσίας του, ακόμα και νεκρός, έχει κακή φήμη (/ τυχαίνει κακής φήμης). Ο Σωκράτης, αντίθετα, εξαιτίας του ψυχικού του σθένους, προκαλώντας φθόνο ενώπιον του δικαστηρίου ανάγκασε (/ έκανε, οδήγησε τους δικαστές) περισσότερο να τον καταδικάσουν. Μου δίνει λοιπόν την εντύπωση ότι έχει πετύχει (/κερδίσει) τη μοίρα που είναι προσφιλής (/ αγαπητή) στους θεούς.

Γ.2.

- Ο Σωκράτης επέδειξε ψυχική ρώμη γιατί:

- θεωρεί ότι ο θάνατος είναι καλύτερος από τη ζωή «...κρείττον τό τεθνάναι τοῦ ζῆν...», υποδηλώνοντας έτσι τη συμφιλιώσή του με την ιδέα του θανάτου.
- είχε σταθερή προσήλωση στον συνειδητά επιλεγμένο τρόπο ζωής του «...οὐ προσάντης...».
- αντιμετώπισε με γενναιότητα ψυχής «...οὐδέ ἔμαλακίσατο...», γαλήνη και αταραξία την καταδίκη του σε θάνατο «...ίλαρῶς προσεδέχετο...».

- Ο Ξενοφώντας στον επίλογό του κρίνει τη στάση του:

- σοφή και γενναία «...σοφίαν καί γενναιότητα τοῦ ἀνδρός...».
- επαινετέα και αξιομνημόνευτη «...μεμνημένος, ἐπαινεῖν...».
- καλοτυχίζει «...ἀξιομακαριστότατον...» όποιον συναναστρέφεται με άτομο πιο αξιόλογο από το Σωκράτη, «...ὠφελιμωτέρῳ Σωκράτους...», τονίζοντας έτσι τη μεγάλη εκτίμηση που τρέφει απέναντι στο δάσκαλό του και επισημαίνοντας ότι η στάση του αποτελεί παράδειγμα προς μίμηση.

Γ.3. α. Ἡμῖν μέν οὖν δοκεῖ θεοφιλεστέρων μοιρῶν τετυχηκέναι τῶν μέν γάρ βίων τά χαλεπώτερα.

Γ.3. β. γνῶθι

ζῆ / ζῆθι

τεθνηκώς - τεθνεώς ἴσθι

Γ.4. α.

διά τό μεγαλύνειν: έναρθρο απαρέμφατο, εμπρόθετος προσδιορισμός της αιτίας στο έποίησε καταψηφίσασθαι.

τοῦ ζῆν: έναρθρο απαρέμφατο, γενική συγκριτική, β' όρος σύγκρισης με α' «τό τεθνάναι» και συγκριτικό το «κρείττον».

τοῦ ἀνδρός: γενική κτητική στο «σοφίαν καί γενναιότητα», ετερόπλωτος ονοματικός προσδιορισμός.

ἀξιομακαριστότατον: Κατηγορούμενο του αντικείμενου (τόν ἄνδρα).

Γ.4. β.

Είδος: Πραγματικό

Υπόθεση: εἰ συνεγένετο (εἰ + οριστική κάθε χρόνου)

Απόδοση: νομίζω (κάθε ἐγκλιση)

Μετατροπή σε: Προσδοκώμενο

Υπόθεση: ἐάν συγγένηται (ἐάν, ἄν, ἦν + υποτακτική)

Απόδοση: νομιῶ (οριστική Μέλλοντα)